

S. A. D.
 COGITATIONES HISTORICO CRITICÆ
 DE
**LINGVIS ERU-
 DITIS,**

QVAS,

*Adprobante inclyto Senat. Philosoph. Acad.
 Aboënsis*

MODERATORE

HENRICO HASSEL

Eloqventiæ PROFESS. Reg. & Ordinar.

Pro honoribus Philosophicis

Publicae ventilationi submittit

JONAS BACKMAN
TAVASTENSIS,

Die XIII Julii in auditorio majori A:o MDCCXLVIII.
 Horis p. m. tolitis.

ABOÆ,

Excud. JOH: KÆMPE, Reg. Acad. Typogr.

СОЛНЦЕ
СВЯТОГО ГРИГОРИЯ ПАЛА ПОС

СИЯНИЕ СВЯТОГО ГРИГОРИЯ ПАЛА

СВЯТОГО ГРИГОРИЯ ПАЛА ПОСЛАНИЕ
СВЯТОМУ ГРИГОРІЮ ПАПІ

СВЯТОМУ ГРИГОРІЮ ПАПІ
СВЯТОМУ ГРИГОРІЮ ПАПІ

СВЯТОМУ ГРИГОРІЮ ПАПІ

СВЯТОМУ ГРИГОРІЮ ПАПІ

СВЯТОМУ ГРИГОРІЮ ПАПІ

СВЯТОМУ ГРИГОРІЮ ПАПІ

СВЯТОМУ ГРИГОРІЮ ПАПІ

§. I.

Quamvis linguae ipsam eruditionem non constituant, ad eandem tamen & adquirendam & propagandam admodum sunt necessariae. Harum enim adminicula, quae ab aliis vel viva voce, vel calamo ac typis traduntur, intelligimus, & nostras cum aliis cogitationes communicare valemus.

§. II.

Lingua erudita dicitur, quae plura consignata sunt, quae ad veram eruditionem pertinent. Nam, ut lingvarum est animi sensa interpretari, ita hic non tam cultum earum & elegantiam spectamus, quam potius res ipsas, quarum sunt vehicula; quamvis lingua, quam scientiarum largior facta fuerit promocunda, & ipsa plerumque sic eniteſcere soleat.

§. III.

Lingua Hebraea primigenia longavi illi ante-

²
te - diluviani Patres scientias Divinas & huma-
nas propagarunt ; qva etiam , qui diluvium
exceperunt viri Sancti , Prophetæ & populus Dei
sunt usi . Hac eadem res maximi momenti
descriptæ exstant , nimirum origo mundi &
generis humani , status primævus , lapsus ,
doctrina de Messia , Leges Divinæ , futo-
cessio Ecclesiæ , Sanctorum ac populi a Deo
electi fata , Imperiorum vicissitudines , res præ-
terea physicæ , morales , politicæ &c. Di-
gna proinde est , qvæ lingvarum eruditarum
princeps censeatur.

§. IV.

Quemadmodum apud Chaldæos , Persas ,
Ægyptios multiplex olim effloruit scientia ,
ita qvin lingvæ eorum eruditæ censeri merue-
rint , nullum est dubium . Verum , qvum qvæ
lingvis hisce confignata fuerant ingeniorum
monumenta , temporum injura interciderint ,
neqve suppetit , qvod de istis ulterius dicamus .

§. V.

Intr lingvas Europæas Græca omnium fuit
prima , qvæ nomen ac dignationem erudi-
tæ sibi vindicare potuit , & id qvidem jure
singu-

3

singulari & eminenti. Scientias Orientalium ex itineribus ad eos factis reduces Græcorum multi in patriam transtulerunt, quas deinde excollerunt ac perfecserunt ipsi. Nullibi maior existit eruditorum numerus, quam in Græcia. Nullibi plura prodierunt in publicum scripta erudita. Nullibi exquisitor obtinuit lingvæ ipsius expoliendæ diligentia.

§. VI.

Magna per varias orbis partes fuit doctrinæ Græcanicæ admiratio; hinc multi etiam dicebant lingvam, ut thesauros ea reconditos in suos verterent usus. Vere igitur dixit Cicerio in oratione pro Archia Poëta; *Græca leguntur in omnibus fere gentibus; Latina suis finibus exiguis sane continentur.*

§. VII.

Elucet proinde in eo quoque sapientia Divina, quod Græca præ cæteris lingvæ maxime idonea sit judicata, quia sanctissimæ novi foederis mysteria ab Evangelistis & Apostolis prescriberentur, quum eorum notitia ad omnes nationes deberet propagari.

§. VIII.

Qvanti populus Romanus, martis ille pul-

Ius sapientiam Græcanicam fecerit, vel inde
judicari potest, quod quoniam Jus Civile esset con-
dendum, in Græciam mittebantur legati, qui
Leges ibi receptas earumque rationes perquirre-
rent; quarum ex nucleo deinde confectione sunt
XII. tabulæ, prima Juris Romani elementa.

§. IX.

QVIN etiam, ex quo Græcia in formam
provinciæ fuit redacta, atque Romani, ut
judicia plerumque sequuntur fortunam, de in-
colis ejus in multis contempsim senserunt, vili
Græculorum nomine compellantes eos, qui o-
lim florentes, omnes extra Græciam constitu-
tos, barbaros vocitaverant; iidem hi Romani
doctrinæ & lingvæ Græcanicæ multum pretii
statuerunt; quamobrem multi eorum in Græ-
ciam profecti, & Philosophiam & Eloqventiam
& cæteras, quæ ad humanitatem spectant,
artes didicerunt.

§. X.

QUOD si rem penitus consideremus, con-
stabit eruditionem Romanam omnem me-
re tuisse Græcanicam, nec modum ac men-
suram hujus vel tantillum excessisse. Si Elo-
qven-

qvēntiam Romanorum spectemus ac Poēsia,
nonne ad praecepta & exempla Græcorum e-
rānt conformatæ? ut ipsa collatio Auctorum
ad oculum docet. Philosophia autem Romanorū
nihil aliud prope erat, qvam dogmatum
Græcanicorum recitatio ac descriptio; qvam
exorsus est Cicero, & alii neqve tamen adeo
multi continuarunt.

§. XI.

Hinc, licet multa extiterint a Romanis in-
geniose scripta, prout lingua etiam eo-
rum bene fatis erat exculta, præsertim circa
tempora Augusti; hi tamen Græcos ut magi-
stros suos spectarunt, nec aliter facere potue-
runt, nisi omnem exuere voluissent verecundi-
am; adeoque ipso eorum sensu & confessione
lingua Græca erat erudita, & qvidem ~~nat~~, ~~ex-~~
~~erit~~.

§. XII.

Hoc autem non impedit, qvominus lingvæ
Latinæ alio nomine sua & qvidem singu-
laris constiterit auctoritas. Scilicet, qvum va-
rias orbis partes complexum esset imperium
Romanum, & multæ eidem subjacerent gen-

res linguis moribusq; distincte, qvæ magistris
tibus Romanis regebantur, aliq; etiam po-
puli aquilam Romanam venerari haud raro ne-
cessum haberent; ipsa res flagitabat, ut mul-
ti lingvam Latinam sibi redderent familiarem,
qvo melius ac tutius cum istis rerum dominis
sua agerent negotia. Sic autem lingva hæc non
ut erudita, sed ut politica & imperatrix cole-
batur.

§. XIII.

QUAM autem non ita multum post inauspi-
catam imperii divisionem, exteris natio-
nibus in prædam cederet pars occidentalis, ejus
ruinis politica ista lingvæ latinæ dignitas invol-
vebatur.

§. XIV.

QVÆ a pristina puritate ac nitore dudum
declinaverat lingva Latina, hæc post fa-
talem illum imperii Romani occasum, cum ex-
teris mixta, usu vulgari sensim evanuit; ita ta-
men, ut interitu suo novas progenuerit, qvæ
qua maximam partem ejus ex visceribus pro-
dierunt, Italica nempe Hispanica, Gallica &c.

§. XV.

HIC autem iæsus, & rei Romanæ & lingvæ
fatalis

fatalis, id efficere non potuit, ut ne aliqui superessent, qui, quantum ista temporum caligine fieri potuit, lingua Latina Sacras colerent literas & profanas.

§. XVI.

Sed mox novum linguae Latinæ & insperatum accessit axioma, quum Pontifex Romanus, imperio in Ecclesiam, quod pridem affectaverat, inter Italæ turbas promoto, & ab Imperatore Orientis, quem impia adulatione sibi devinxerat, confirmato, eidem ulterius roborando & propagando idoneum judicaret, ut non solum, quæ regimen Ecclesiæ continebant, consignarentur lingua Latina, sed ipse quoque Sacer cultus hac eadem perageretur, etiam illos apud populos, quorum linguae cum ista nihil habebant affinitatis; unde factum est, ut Sacra visa fuerit lingua Latina orbi incauto, qui hac tessera sedis Romanæ eminentiam adgnovit.

§. XVII.

Quo magis deinde super alia orbis regna excrevit Papisticum, eo plus omne literarum & humanæ scientiæ lumen cepit decremen-
ti,

ti, præsertim apud Laicos, qvos densissimis involvi tenebris ratio status Hierarchici postulavit, ut ad negotia civilia inepti locum concederent aliis, peculiari auctoramento Pontifici Romano obstrictis. Hi, qvum disciplinas humanas profanitatis damnassent, tantum de illis delibarunt ipsi, (qvamvis & id esset exiguum,) ut cœcos inter lucti regnare possent; qvare in supremis populorum Conciliis primum occuparunt locum, & ipsum administrationis civilis moderamen invaserunt. Hinc factum, ut, Cancellariis Principum præfecti, in literarum commerciis actisqve publicis inducerent lingvæ usum, qvem antea receperat & conseruaverat Curia Romana. Et, qvam non videbatur egregium, vel in levioribus hisce se ad sanctius exemplum componere?

§. XVIII.

NEque res hic substituit, verum, qvo Divina & humana omnia arctiori vinculo constructa regno papistico subjacerent, idem rei literariæ universitæ regimen involavit. Academix & scholæ, atque ibi Docentium ordines ex interesse illius digerebantur. Neque alia

aliæ admittebantur doctrinæ, qvam qvæ ad hunc finem conducerent; suprema societatum istarum inspectione penes Papam eidemqve addictos residente. Qvæ igitur lingva & Religionis & Curia Romana fuerat ministra, hanc quoqve unam in Republica Literaria valere oportuit. Atqve sic primum per orbem Europæ. um Latina facta est communis eruditorum interpres.

§. XIX.

Hicce omnibus consideratis, apparet lingvam Latinam hoc tempore ad studiū dignitatis fastigium exlurrexisse, qvod, florente ipso imperio Romano, attigerat nunquam, ut scilicet & Sacra, & Ecclesiastica, & Politica, & Erudita eslet sola.

§. XX.

Quæ est rerum humanarum inconstantia, ut, qvo gradu ad suprema ascendunt, eodem qvandoqve ad supinum in ima lapsum proponent, eandem in lingva Latina animadverte-re sicut. Hec enim dum in potestatem dictatoriā subinde evaluit, sensim adeo fuit corrupta, ut in novam omnino & barbarem tandem degeneraverit; qvod medii ævi latinitas

variis in monumentis etiamnum superstes, nimis ostendit. Quid? quod qui latine tantum loqui & scribere sibi gloriae duxerunt, libros veterum hac lingua exaratos, parum intelligerent.

§. XXI.

Qum lingua Latina, tot operosa negotiis, tot præmiis decorata, tantam subiret metamorphosin, quid de Græca foret sentendum? cui nec usus fuit, nec præmium, nec honos. Hæc adeo in desuetudinem abierat, ut tantum ubique valuerit illud: *Græca sunt, nec leguntur nec intelliguntur.* Hebræa quoque, a Judæis conservata, Christianis ignota fuit.

§. XXII.

Potissimum inter causas barbarie, ad ultimam maturitatem perductæ, fuit ignorantia lingvarum. Quum enim ad monumenta antiqua, tam Divina quam humana aditus non pateret, & quæ tum temporis regnabat Philosophia S. holistica, ex vitiola Aristoteles versione Arabicæ, æque vitiola reddita latine, emata, & infinitis præterea tricis æque ineptiis audiæ, nihil contingeret solidi, quid aliud fieri

11

potuit, quam ut ægyptiacæ quædam tenebræ
orbem opprimerent?

§ XXIII.

UT igitur lux redderetur, necessaria omnino
fuit lingvarum restitutio. De lumine Divi-
no revelato res est manifesta. Continetur hoc
veteris & novi testamenti libris, quorum ille
Hebræa, hic Græca lingua est conscriptus; ad
quos intelligendos h̄orum lingvarum cognitio
reqviritur. Et, quum nullæ versiones æqvipa-
randæ sint ipsis fontibus, ex his manifestandum
erat mysterium iniqvitatis, & errores versionis
vulgatae, cui autenticam tribuant Papistæ au-
ctoritatem, redarguendi. Præterea, quia re-
gni papistici vindices Ecclesiæ auctoritem non
solum verbo revelato æqvant, sed præferunt,
ex monumentis antiquis, tam Græcis quam
Latinis demonstrandum erat, quæ veteris Ec-
clesiæ, & fides fuerit & praxis, ut quantum
inde papistica deflexerit, ad oculum pateret.

§. XXIV.

NEe minus reqvirebant auxilium lingvarum
scientiæ ex lumine naturali oriundæ, quæ
ad Historiam & Philosophiam revocari possunt.

Historia antiqua omnis, præter Sacram, codicis Hebræo descriptam, Græcorum & Latino-rum libris comprehensa fuit; quæ preinde sine lingvarum istarum adminiculo caput extollere non potuit. Qvod Philosophiam attinet, in hac aut omnia de novo erant invenienda, aut quæ olim cognita fuerant, ex vetustis monumentis colligenda. Veritates qvidem Philosophicas indagare potest ratio, sed ad hoc indiget substudio experientiæ. Qvanto autem tempore epus fuisset ad colligendam experientiam, quæ antiquam illam, tot gentium tot populorum æquaret? Neque adeo primum ubique est, ab experientia eruere Philosophiam; cui instituto haud raro intervire debent artes Mathematicæ, quæ (de pura Mathesi loquimur) licet non experientiæ sed rationis sint filiæ; hic tamen via non ita facile restituiri potuissent, ista præterim ærate, quæ cæcæ superstitione artes inter magicas relatæ fuerant. Consultius itaque fuit, lingvarum ope antiquos suis in cryptis investigare thesauros, quam novis quærendis sine gubernatore, & pyxide nautica se vasto mari committere.

§. XXV.

Qanta fuit lingvarum restituendarum necessitas, tanta huic instituto se difficultas obiecit. Codices Græci & Latini plerique variis in angulis absconditi, cum blattis ac tineis pugnabant. Hos conquirere, emendare, cum aliis communicare, interpretari, hoc opus, hic labor. Et quis in communi prope ignorantia & subsidiorum defectu alteri subveniret?

§. XXVI.

Subvenit ipsa providentia, ex tristibus jucunda haud raro cheiens. Scilicet, qui Constantiopolis capta, in Italiam transfugerant Græci, ac multam librorum Græcorum supelleciliem secum adduxerant, & literas docuerunt Græcas, & multos eorum studio inflammaverunt. Atque, quum iudicem hi hospites Latinæ quoque lingvæ discendæ se darent, illos, quibus vernacula fuerat, & qui eadem tum corruptissima utebantur, excitarunt, ut puriorem, genuinis ex fontibus quererent. Sic parvis ex initis denuo ortum harum lingvarum studium, successu temporis increvit, ac se per orbem Europætum longe lateque propagavit; & quidem

dem ita, ut cum linguis istis aliqua scientiarum aurora se ostendere coepit; qvod quo lætius succederet, magnum Typographiæ inventum divinitus accessit.

§. XXVII.

HÆ lingvæ, Græca Æthirium & Latina, una cum Hebræa, qvam Christiani a Judæis didicerunt, ad negotium reformationis plurimum contulerunt. Viri enim earum notitia instruēti, fontes ipsos Sacrarum Literarum consulere, verum earum sensum, qvem versiones saepe adsecutæ non sunt, aperire, Religio nem Christianam simplicem & absolutam revocare, atqve errorum inde declinantium, & sensim enatorum, originem ac genesisin prodere valuerunt. Sic Papismus, omnis barbariei parens, illis ictibus petebatur, qvibus repellendis tot seculorum impar erat potentia.

§. XXVIII.

NEque reformatione facta, desit singvarum Eruditarum cultus; qvin potius acriori contentione urgebatur. Atqve elucebat in eo providentia Divina, qvod præstantissima ingenia, & laborum patientissima hisce studii, subsidiorum

rum defectu cum maxime arduis, se addicerent,
iisdemque promovendis insudarent; unde ta-
ctum, ut scriptores antiqui magis magisque
suis ex latebris protraherentur, variisque a men-
dis repurgati, & optimis illustrati commentariis,
in publicam emitterentur lucem, aliaque opera
linguis istis facilius percipiendis intervitura, ab-
solverentur.

§. XXIX.

Cum linguis Eruditis æqvis quasi passibus ve-
teris orbis notitia prodierit. Excolebatus
præcer studium antiquitatum Historia, Civilis,
Ecclesiastica, Literaria. Nec Philosophia, Ju-
risprudentia &c medicina negligebantur. Qvo
magis enim antiqua, quæ has continebant sci-
entias, perlustrabantur monumenta, eo penitus
quoque ipsa Auctorum dogmata intelligebantur.
Et, qui ex professo Philosophari instituerunt, has
intra metas plerique omnes diu subliterunt. Sic
plurimi Aristotelem, nonnulli Platonem ducent
sequebantur. Nec deerant, quibus aliqua Es-
picuri placerent. Et sic porro. Jurisprudentia
vel ipsa fori necessitate varios apud populos Ju-
ris Civilis Romani & Canonici intelligentia ter-
minata-

minabatur. Medici vel Hypocratici erant, vel Galenici. Nam, ut pauciores Paracelso novaturienti accederent, ipsa ejus effecit paradoxas obscuritas. Proinde scientia recentiori ætate aliquamdiu idem expertæ sunt fatum, atque olim apud Romanos, ut nempe totæ essent Græcianæ, nec limites in Hellade viros egredierentur. Neque hoc adeo improbandum fuit. Nam, prout qui, barbarie animadverta, inde eluctari nitabantur, consultum duxerunt adminiculo lingvarum illam, quæ olim in orbe fuerat, scientiam colligere; ita jam expediebat, eidem, quantum fieri licuit, repertæ, debita cum attentione aliquantis per immorari, antequam se novis investigandis accingerent.

§. XXX.

Dum hæc agebantur, lingua Latina communis eruditorum interpres adhuc mansit. Hujus non solum in Scholis & Academiis in docendo aliisque exercitiis usus valuit, verum etiam monumenta ingeniorum tantum non omnia eadem consignabantur. Atque Linguae huic enorme quidam & indebitum posuerunt pretium, ita ut in ejus facultate etudionem ipsam

ipsum constituerent. Neque cogitarunt, hujus atque Graecæ studium aliter fuiss: necessarium ad pellendam barbariem, atq; postqvam hoc officio Lingvæ istæ satis egregie erant fundatæ, ad scientias longius ptovehendas. Hoc itaq; ut removeretur præjudicium, & veræ eruditio-
nis impedimentum, facto ipso ostendendum e-
rat, scientias vernaculis quoq; lingvis jam
aq; ac olim posse tractari. Et qui ad res i-
plas omnem convertebant attentionem, his ma-
gis expeditum videbatur, vernacula scribere,
qvam peregrina & qvidem mortua; præfertim;
qvum multa jam nova dentur instituta tam ci-
vilia qvam œconomica, multæ etiam res arti-
ficiales novæ, qvibus proprie & apte satis de-
signandis in lingvis antiquis nullæ reperiuntur
voces; ut nihil dicam de rebus naturalibus,
tantum non infinitis, qvarum veteribus nec no-
ticia erat, nec nomen. Præterea, qvum varios
apud Europæ populos conderentur Academiæ
scientiarum, qvibus in primis propositum fuit,
ut œconomia patriæ promovendæ inservirent, e-
re fuit earum acta vernaculo sermone edere,
qvo a pluribus legi & intelligi possent: Quid;

qvod Latinarum Literarum rudes egregiam hanc
raro hic symbolam contulerint, ut vel Loeven-
hockii docet exemplum, qvi societatem Angli-
canam pulcherrimis auxit inventis, dignus ideo
judicatus, qvi inter ipsius membra cooptaretur.
Nec in patria nostra tales desunt, qvi Academ-
iae Scientiarum Regiae ac publico idem præsti-
terint officium, eundem societatis honorem pro-
pterea consecuti. His vel pluribus forte ratio-
nibus adducti, Galli, Angli, Itali, Germani
aliisque Europæi, qvibus scientiarum artiumque
ingeniarum cultus magis curæ cordique fuit,
Latinæ lingvæ loco suas qvilibet vernaculae po-
tissimum adhibuerunt; qvod etiam institutum
Sveci non ita pridem imitari cœperunt. Arque
res ipsa hanc ex primit confessionem, qvod, hoc
recepto, scientiae notabiles fecerint progressus.
Incommodo autem ex linguis eruditis hoc mo-
do multiplicatis, enascituro occurrit Gallorum
& Germanorum industria, qvi potiora ingenio-
rum monumenta aliis exarata lingvis, in suas
conversa in publicum edunt.

§. XXXI.

HÆc vero non cessant ut lingvarum, He-
breæ

bræ & cæterarum orientalium, Græcæ atque Latina nulla sit amplius necessitas. Hebræa, cui plenius percipiendæ reliquæ orientales subserviunt, ad intelligendum codicem sacrum veteris testamenti indispensabilis est necessitatis. Idem de Græca, quod novi fœderis tabulas attinet, dictum esto. Hac eadem, qua maximam partem descripta extat eruditio vetus tam sacra quam profana. Latina quoque non exiguum ejus portionem exhibet. Et quamvis Græci & Latini libri fere omnes vernaculis Europæis redditi iam essent, fontes tamen ipsi ut parent ipsa res flagitiat. Præterea lingua Latina, tot libri editi sunt atque etiamnum eduntur, ut qui ad solidiorem doctrinam aspirat, ejus intelligentia carere possit nemo. Hinc salubri consilio etiamnum obtinet, ut in Academiis sint, qui has doceant lingvas; proinde ab hac parte, nullum a barbarie periculum extitit, quam ideo nonnulli scrupulose nimis metuunt, quia ut ante aliquod tempus, non ita nunc omnis eruditio in studio lingvarum ponitur.

§. XXIV.

PRAETEREA aliis quoque linguis olim culta est,

&

& adhuc colitur eruditio. Lingua Arabica quoniam Philosophia tradebatur & Medicina; verum Arabes ex Græcis ac præsertim Aristotele, & eo quidem parum intellecto sapiebant; quare doctrina eorum non aliter spectari potest, quam rivulus ex fonte minus puro ortus, ac deinde turbidior factus. Nec Turcis atque Persis deflunt librorum variis scientiis scriptorum numerosa supellex, quibus quid continetur precius norunt Europæi. Ceteros autem Orientales inde ab ultimis retro temporibus continuo eodemque assiduo maxime scientiarum cultu superarunt Sinenses; apud quos etiam priusquam in Europa extitit inventum Typographiæ; adeoque earum lingua singulari quodam jure eruditæ laudem meretur. Nonnulla, quæ ad eruditionem Sinensem spectant, missionariorum industria cum Europæis sunt communicata; atque optandum foret plures eorum libri Lingua nota extarent, prout rebus Sinensium civilibus & economicis illustrandis viri quidam bene curiosi egregiam operam navarunt.

